

S obzirom da je prikaz knjige *O usmenoj tradiciji i o životu* Maje Bošković-Stulli objavljen godine 2000. u *Narodnoj umjetnosti* 37/2, osvrnut ćemo se samo na pet novih tekstova, koji ovaj bitno proširen izbor studija i autobiografskih zapisa nastalih 1990-tih godina

Maja Bošković-Stulli, O usmenoj tradiciji i o životu, Drugo prošireno izdanje, Konzor, Zagreb 2002., 298 str.

čine još reprezentativnijim. Ono što objedinjuje radove u trećem dijelu knjige *Usmena književnost između prošlosti i sadašnjosti* jest promišljanje hrvatske folklorne baštine u širem kontekstu književne kulture boljem poznavanju koje pomaže samo revnosno praćenje recentnih spoznajnih i analitičkih uporišta srodnih antropoloških i povijesnih znanosti. Sustavno bavljenje središnjom folklorističkom oprekom *usmeno/pisano* Bošković-Stulli je započela 1970-tih godina održavajući sve do danas korak domaće sa europskom folkloristikom da bi je ovdje nadopunila donekle zanemarenim, manje inherentnim oprekama visoko/nisko, učeno/pučko, regionalno/nacionalno, povijesno/bezvremeno, *mala* i *velika* tradicija. Pri tome autorica ne reducira već nadograđuje osnovnu postavku o kompleksnosti folklorne književne tradicije koju obilježuje stalno prepletanje i miješanje, posuđivanje i vraćanje, prilagođavanje i "recikliranje" motiva, oblika i stilova iz pisane u usmenu, iz sekularne u profanu, iz ceremonijalne u smjehovnu, iz *visoke* u pučku tradiciju i vice versa. Jer, bitna je "pri svemu tome stvaralačka produktivnost kulturâ u kojima se možda i preuzeti motivi oblikuju svaki put osebujno i samostalno" (str. 241).

U studiji *Visoko i nisko u književnosti usmenoj i pisanoj* riječ je o "udomaćivanju" rasprave koju su započeli vodeći europski folkloristi potaknuti interpretacijama o pluralnosti i interakciji kultura predindustrijske Europe iz pera M. Bahtina, P. Burkea, P. Camporesia, C. Ginzburga, A. Gureviča i J. Le Goffa. Autorica se priključuje prigovorima folklorista da se generalizacijama o paneuropskoj rasprostranjenosti pučke *smjehovne kulture* i istorodnih *govornih žanrova* ne mogu izbjeći pitanja o mehanizmima *folklorizacije* pojedinih književnih žanrova i postupaka (posebno petrarkističke i udvorne poezije), te o specifičnostima i začecima lokalnih praksi afirmativnog vrednovanja, selektivnog prikupljanja i oponašanja "narodnog blaga" koje počinje s humanizmom, a vrhunac dosiže u romantizmu. U radu *Priča o ocu mlađem od sina ili o neusklađenom vremenu* autorica vrsno odabire pripovjednu građu na kojoj će pokazati mnogobrojne zamke koje čekaju onoga koji se poduhvaća ishodišnog kartografiranja i diferenciranja sastavnica "visoke" nabožne i "niske" pučke tradicije u tematski srodnim nabožno-poučnim egzemplima i usmenim predajama o različitom doživljaju božjeg i ljudskog, onostranog i zemaljskog, objektivnog kalendarskog i subjektivnog biografskog vremena. Razlike u tvorbi pripovjednog svijeta proizlaze iz sklonosti usmenih pripovjedača realističnom detalju i zabavnim paradoksima susreta oca "mlađeg od sina" sa ostarjelom suprugom ili djecom, ali i iz različitog imaginiranja i poentiranja eshatološke zebnje smrtnika pred nepojmljivom bezgraničnošću božjeg i kozmičkog trajanja. Međutim, dinamika preplitanja usmene i pisane, visoke i niske književne tradicije — koje se ne podudaraju, ali se uvelike dotiču — u ovom primjeru proizlazi iz intencije klera da se približi puku (sugestivnošću i familijarnošću narativnih slika) te iz pretkršćanske "opsjednutosti" puka eshatološkim i demonološkim temama. Ono što povezuje radove *Regionalne crte usmene hrvatske književnosti* i *Folklor između znanosti, ideologije i politike* jest promišljanje granice između neizbježnog i tolerirajućeg, te znanstveno "kontaminirajućeg" i društveno pogubnog stupnja ideologiziranosti istraživača nacionalnog folklorâ. Oprezno oponirajući I. Čoloviću i I. Žaniću, koji smatraju da je *folklorna matrica* sama po sebi "neutralna" u etičko-političkom smislu, Bošković-Stulli upozorava da je političnost pojedinih usmenoknjiževnih oblika (posebno onih u kojima se

historiziraju i vrednuju kolektivni identiteti) imanentni dio njihova (pro)izvođenja, dočim neizbježna prisutnost politike u javnom djelovanju folklorista i etnologa — sve dok postoji konsenzus o nacionalnoj izvornosti, reprezentativnosti i izvrsnosti folklorne baštine — jest ono što njihov rad čini poslom visokog znanstvenog i etičkog rizika.

Renata JAMBREŠIĆ KIRIN

**Simona Delić, Između kleve-
te i kletve, Tema obitelji u
hrvatskoj usmenoj baladi,** Hr-
vatska sveučilišna naklada, Zagreb
2001., 211 str. (Biblioteka Portreti)

Premda opsegom nevelika, knjiga Simone De-
lič o hrvatskoj usmenoj baladi posjeduje ne-
koliko aspekata koji, mjereni odgovarajućim
mjerilima, ostavljaju dojam veličine, broj-
nosti ili težine. Prvo, korpus tekstova od ko-
jega knjiga polazi vrlo je velik, zapravo,
maksimalan: pod "hrvatskim usmenim balada-

ma" autorica ima na umu, i na oku, gotovo svih 900 i nekoliko "ženskih pjesama" iz Matičina izdanja *Hrvatskih narodnih pjesama*, ponajviše iz petoga sveska (*Ženske pjesme*, Zagreb 1900). I metodološki je aparat knjige na svoj način "velik", tj. složen, a imponira, napokon, i brojnost originalnih spoznaja do kojih je autorica došla.

Ta paradoksalna kombinacija velikih unutrašnjih i omanjih izvanjskih dimenzija omogućena je koncentracijom autoričinih heurističkih hipoteza i razmjerno visokom razinom apstraktnosti na kojoj se razvija njezin opis usmene balade. Osnovna je radna pretpostavka knjige veza balade i obitelji, o čemu doznajemo već iz podnaslova. Oblik međutim, u kojem podnaslov izražava tu vezu ("tema obitelji u baladi") samo djelomično obuhvaća doticaje, preklapanja i uzajamne inkapsulacije baladne priče i obiteljskoga života što ih autorica bilježi i metodički razdvaja.

Vjerujem da je autorica prvi poticaj za razmatranje balade u relaciji s obiteljskim kompleksom dobila od Maxa Lüthija i njegova članka o *Familijarizmu narodne balade* (usp. mislim da bi Lüthijev *Familiarismus* bilo primjerenije prevesti kao "familijarizam" nego kao "familijarnost", za što se odlučila autorica). Već u Lüthija obitelj je više nego jednostavno tema balade: posvećena međuljudskim interakcijama i zapletima kakvi su mogući među članovima male obitelji (majka, kći, otac, sin), balada članove obitelji ustoličuje kao vlastite aktante, a obiteljske napetosti i katastrofe kao vlastite zaplete. U tom smislu Lüthijeve su analize dobra potvrda Adornove misli da su umjetnički oblici "nataloženi sadržaji", svojevrsne, dakle, realne apstrakcije.

U knjizi pak Simone Delić baladni familijarizam dobiva još nekoliko faceta, koje su opisane uz oslon na stručne jezike različite i suvremenije od Lüthijeva. Iskušana je, na primjer, mogućnost da se obitelj protumači kao kôd balade, pri čemu se pojam "kôd" upotrebljava u oslonu na stadijalističku semiotiku Niklasa Luhmanna. Najvažniji, međutim, pomak u odnosu na Lüthija jest u tome što se balada ne shvaća samo kao opisni iskaz o obitelji nego i kao performativ kojem u obiteljskoj zajednici pripada uloga kazuističko-moralističke opomene. Za razliku pak od pravne norme, koja je uvijek apstraktna i slobodna od aktanata, balada opominje konkretnim pripovjednim primjerima. Jer, misao ruralne zajednice nije vična apstrakcijama. Tamo se ne kaže: "U doticaju s nečistim tvarima prljamo se", nego: "Tko mjeri ulje, omasti ruke". Stoga ni balada ne govori: "Moguće je da se nazori bračnih drugova o dobru vladanju razilaze", nego: "Oblazi ga majka i sestrice, / a ljubovca od stida ne mogla... itd." Dakako, balada je istodobno i kompletno književno djelo, pa nije svediva na svoje običajno-pravne smjernice. Njezino djelovanje uključuje suosjećanje i katarzu. Priča, na primjer, o "Ljubovci" i njezinu "stidu" može dirnuti i gradskoga čovjeka, koji umije analizirati bračni bonton apstraktnim pojmovima.